

Görsel Destek ile Öğretilen Eşzamanlı İpucuyla Öğretimin Annelerin Otizmlili Çocuklarına Beceri Öğretmelerindeki Etkililiği *

E. Sema Batu ¹, Funda Bozkurt Aksoy ², Nuray Öncül ³

Öz

Gelişimsel yetersizliği olan bireylerin toplum içinde bağımsız yaşantılar sürdürebilmeleri için sadece okulda yapılan eğitim-öğretim yeterli olmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmanın dört amacı bulunmaktadır: (a) Kendilerine CD aracılığıyla eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemi öğretilen anneler yöntemi güvenilir olarak kullanabilecekler mi?, (b) Gelişimsel yetersizliği olan çocuklar kendilerine öğretilen becerileri öğrenebilecekler mi?, (c) Çalışmaya katılan anneler ve çocukları öğrendikleri becerileri öğretim tamamlandıktan sonra da sürdürebilecekler ve genelleyebilecekler mi? ve (d) Çalışmaya katılan annelerin yöntem ve çalışmaya ilişkin görüşleri nedir? Bu amaçları gerçekleştirebilmek üzere deneklerarası yoklama evreli çoklu yoklama modeli kullanılarak dört anne ve çocuğuyla çalışılmıştır. Katılımcıların evlerinde gerçekleştirilen uygulamalar sonucunda annelerin kendilerine CD aracılığıyla öğretilen eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemini güvenilir bir biçimde uygulayabildikleri ve gelişimsel yetersizliği olan çocuklarının da annelerinin öğrettiği hedef becerileri öğrendikleri görülmüştür.

Anahtar Kelimeler

Aile eğitimi
Eşzamanlı ipucuyla öğretim
Gelişimsel yetersizlik
Görsel destek

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 18.10.2012
Kabul Tarihi: 13.06.2014
Elektronik Yayın Tarihi: 06.08.2014

DOI: 10.15390/EB.2014.2367

Giriş

Gelişimsel yetersizliği olan bireylerin toplum içinde bağımsız yaşantılar sürdürebilmeleri için sadece okulda yapılan eğitim-öğretim yeterli olmamaktadır. Gelişimsel yetersizliği olan bireyler için okuldaki eğitsel programlarının yanı sıra, sistematik olarak gerçekleştirilen aile eğitimleriyle birlikte, aileleri tarafından yapılacak olan evdeki eğitim öğretim de gerekli olmaktadır. Bu şekilde bu bireylerin toplum içinde bağımsız yaşantılar içinde olmaları ve toplumun bir parçası olarak rol almaları kolaylaştırılmış olacaktır (Batu, 2008; Cavkaytar, 2007).

Ailelerin gelişimsel yetersizliği olan çocuklarına öğretilen beceri ve kavramların öğretiminde çocuklarına yardımcı olabilmeleri amacıyla gerçekleştirilmiş pek çok çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalarda ebeveynler ya da çocuğun bakımından birinci derecede sorumlu olan bireyler gelişimsel yetersizliği olan çocuklarına ev-içi beceriler (Batu; 2008), öz-bakım becerileri (Cavkaytar, 2007), boş zaman becerileri (Wall ve Gast, 1997b), tuvalet becerileri (Özcan ve Cavkaytar, 2009; Sönmez ve Aykut, 2011), çamaşır yıkama becerileri (Morrow ve Bates, 1987), toplum-temelli

* Bu çalışma Anadolu Üniversitesi BAP komisyonunca desteklenmiş olan 1006E124 nolu projenin ürünüdür.

¹ Anadolu Üniversitesi, Engelliler Araştırma Enstitüsü, Türkiye, esbatu@anadolu.edu.tr

² Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Türkiye, fbozkurt@anadolu.edu.tr

³ Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Özel Eğitim Bölümü, Türkiye, noncul@anadolu.edu.tr

beceriler (Tekin-İftar, 2008), dil ve iletişim becerileri (Seung, Ashwell, Elder ve Valcante, 2006; Tait, Sigafos, Woodyatt, O'reilly ve Lancioni, 2004), alış veriş yapma becerileri (DiPipi-Hoy ve Jitendra, 2004) gibi becerileri başarıyla öğretmişlerdir. Çalışmalara göre, ebeveynlere ve çocukların bakımından birinci derecede sorumlu kişilere sağlanan sistematik eğitim sonucu bu kişiler, kendilerine öğretilen öğretim yöntem ve tekniklerini başarılı olarak çocuklarıyla uygulamışlar ve çocuklarına hedef becerileri öğretmişlerdir.

Yasalarımızda gelişimsel yetersizliği olan çocukların anne babalarının çocuklarının değerlendirilmesinden öğretim programı hazırlanmasına ve öğretimin değerlendirilmesi aşamasına kadar her aşamada aktif olarak katılımları öngörülmektedir (Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği, 2000). Ancak anne babaların bu süreçlere yeterince katılmadığı, nasıl katılacağını bilemedikleri ve sürecin dışında kaldıkları gözlenmektedir (Keçeli-Kaysılı, 2008). Bu konuda uzmanlar da anne babaları sadece çocukları konusunda bilgi alan ve bilgi veren kişiler olarak değerlendirmektedirler (Sucuoğlu ve Kargın, 2006). Buradan hareketle, anne babalara ya da çocukların bakımından birinci derecede sorumlu kişilere sağlanacak olan uzaktan aile eğitimi programları etkili bir çözüm olabilecek gibi görünmektedir (Batu, 2008; Cavkaytar, 2007).

Aile bireylerinin gelişimsel yetersizliği olan çocuklarına beceriler öğretmede etkili olarak kullandıkları öğretim yöntemlerinden biri eşzamanlı ipucuyla öğretimdir. Eşzamanlı ipucuyla öğretim hem kullanım kolaylığıyla hem de etkililiğiyle pek çok araştırmacı tarafından çalışmalarında kullanılan bir öğretim yöntemidir. Alanyazın tarandığında, eşzamanlı ipucuyla öğretimin gelişimsel yetersizliği olan çocuklarla kullanılarak gerçekleştirilen pek çok araştırmaya rastlanmaktadır (Akmanoğlu ve Batu, 2004; Akmanoğlu-Uludağ ve Batu, 2005; Doğan ve Tekin-İftar, 2002; Griffen, Schuster ve Morse, 1998; Johnson, Schuster ve Bell, 1996; Morse ve Schuster, 2004; Palmer, Collins ve Schuster, 1999; Singleton, Schuster, Morse ve Collins, 1999; Tekin-İftar, 2003; 2008; Tekin ve Kırcaali-İftar, 2002; Wolery, Ault ve Doyle, 1992 vb.).

2000 yılından bu yana gerçekleştirilen çalışmalarda gelişimsel yetersizliği olan bireylere nesne ismi öğretme (Waugh, Alberto ve Fredrick, 2011), renk isimleri (Dere-Çiftçi ve Temel, 2010), harf-ses eşleme ve sesleri daha önceden öğrenilen sözcüklerle birleştirme (Waugh, Fredrick ve Alberto, 2009), harita üzerinde Türkiye'nin illeri, nehirleri ve komşu ülkelerini gösterme ve matematikte kullanılan çeşitli sembol ve işaretlerin isimlerini sözel olarak söyleme (Gürsel, Tekin-İftar ve Bozkurt, 2006), akraba isimlerini söyleme (Akmanoğlu-Uludağ ve Batu, 2005), 1-9 arasındaki rakamları gösterme (Akmanoğlu ve Batu, 2004), adı söylenen mesleğe ait resmi işaret ederek seçme (Doğan ve Tekin-İftar, 2002) gibi hedef davranışların eşzamanlı ipucuyla öğretim yoluyla öğretildiği görülmektedir. Bu çalışmaların tamamında eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemi araştırmacılar ya da eğitimciler tarafından gerek bireysel olarak gerekse küçük grup etkinlikleri içinde sunulmuş, eşzamanlı ipucunun farklı hedef davranışları öğretmede etkili bir yöntem olduğu ortaya konmuştur.

Anne babaların ya da çocuğun bakımından birinci derecede sorumlu olan kişilerin çocuğun eğitiminde rol oynamaları, sorumluluklar almaları gelişimsel yetersizliği olan çocukların okul ortamında öğrendikleri becerileri doğal ortamlarda da sürdürebilmeleri için son derece önemlidir. Alanyazın incelendiğinde, anne babaların ya da çocuğun bakımından birinci derecede sorumlu kişilerin çocuklara öğretim yaptığı pek çok çalışmaya rastlanmıştır. Örneğin, Özcan ve Cavkaytar (2009), gerçekleştirdikleri çalışmada gelişimsel yetersizliği olan çocukları olan üç anneye bir aile eğitim programı uygulayarak annelerin çocuklarına tuvalet becerilerini öğretmelerini hedeflemişlerdir. Başka bir çalışmada Tekin-İftar (2008), gelişimsel yetersizliği olan dört çocuğun üçünün annesi ve birinin anneannesine eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemini kullanarak toplum temelli becerilerden alışverişi yapma becerisini öğretmelerini çalışmıştır. Batu (2008) ise yaptığı çalışmada, Tekin-İftar'a (2008) benzer olarak, gelişimsel yetersizliği olan dört çocuğun üçünün annesine ve birinin anneannesine eşzamanlı ipucuyla öğretim yönteminin kullanımını öğretmek katılımcıların ev ortamında çocuklarına ev-içi becerilerini öğretmelerini hedeflemiştir. Başka bir çalışmada Cavkaytar (2007), üç gelişimsel yetersizliği olan çocuk, anneleri ve sınıf öğretmenleriyle çalışmıştır. Araştırmacı hazırlanmış olan aile eğitim programının, annelerin gelişimsel yetersizliği olan

çocuklarına öz-bakım ve ev-içi becerilerin öğretimi üzerindeki etkisini incelemiştir. Tait, Sigafos, Woodyatt, O'Reilly ve Lancioni (2004) ise, yaptıkları çalışmada altı gelişimsel yetersizliği ve fiziksel yetersizliği olan çocuk ve ebeveynleriyle çalışmışlar, öncelikle ebeveynlerin görüşlerine dayalı olarak çocukların sahip oldukları dil öncesi becerileri ve çocukların sahip olmasını istedikleri işlevsel dil becerilerini belirlemişlerdir. Yazarlar, çocukların sahip oldukları dil öncesi becerileri geliştirerek işlevsel dil becerileri kazanmalarına yönelik bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Çalışmanın sonunda anneler tarafından çocukları için belirlenen işlevsel dil becerilerinin çocuklara öğretildiği görülmüştür.

Her iki grupta yer alan araştırmalara bakıldığında, gerek ebeveynler ve çocuğun bakımından birinci derecede sorumlu kişilerle yapılan araştırmaların gerekse eşzamanlı ipucuyla öğretim kullanılarak yapılmış araştırmaların oldukça fazla olduğu görülmektedir. Ancak, annelere ya da gelişimsel yetersizliği olan çocukların bakımından birinci derecede sorumlu kişilere eşzamanlı ipucuyla öğretimin uzaktan öğretim kullanılarak görsel destekler yoluyla öğretilmesi ve söz konusu bireylerin de çocuklarına bu öğretim yöntemini kullanarak hedef beceriler öğretmelerini hedefleyen bir çalışmaya rastlanmamıştır. Görsel destekler aracılığıyla öğretilen eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemi annelerin ve çocukların bakımından birinci derecede sorumlu kişilerin etkili öğretim yöntemlerini bir okula ya da kuruma devam etmeden öğrenmelerini sağlayacağından bu kişilerin daha bağımsız olmalarını, aynı zamanda da etkili öğretim yöntemlerini evlerinde çocuklarıyla kullanabilmelerini sağlayacaktır. Annelerin ya da çocukların bakımından birinci derecede sorumlu kişilerin uzaktan öğretim yoluyla etkili öğretim yöntemlerini kullanmayı öğrenmeleri ve bu yöntemler aracılığıyla çocuklarına yeni beceriler kazandırmalarının öneminden yola çıkılarak planlanan bu araştırmanın dört amacı bulunmaktadır: (a) Kendilerine görsel destekler aracılığıyla eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemi öğretilen anneler eşzamanlı ipucuyla öğretimi güvenilir olarak kullanabilirler mi?, (b) Gelişimsel yetersizliği olan çocuklar kendilerine annelerinin öğrettiği zincirleme becerileri öğrenebilirler mi?, (c) Çalışmaya katılan anneler ve gelişimsel yetersizliği olan çocuklar öğrendikleri becerileri öğretim tamamlandıktan sonra da sürdürebilirler ve genellebilirler mi? ve (d) Çalışmaya katılan annelerin öğretim yöntemine ve çalışmaya ilişkin görüşleri nedir?

Yöntem

Katılımcılar

Çalışmanın katılımcıları gelişimsel yetersizliği olan çocuklar ve annelerinden oluşmaktadır:

(a) Katılımcı Anneler: Çalışmaya dört anne katılmıştır. Annelerden ikisi lise mezunuyken, ikisi üniversite mezunudur. Annelerin birinin yaşı 33 iken, diğer üçünün yaşı 35-40 yaş aralığındadır. Tüm anneler ev hanımıdır ve orta sosyo-ekonomik düzeyden gelmektedirler. Annelerin tümü çalışmaya gönüllü olarak katılmışlardır. Çalışmanın başında kendilerine, çalışmanın amacı ve nasıl gerçekleştirileceği açıklanmış, çalışmanın kendi evlerinde hem kendileri hem de araştırmacılar için uygun gün ve saatlerde gerçekleştirileceği bildirilmiştir. Ayrıca, çalışmalarını videoya kayıt etmeleri gerektiği açıklanarak, çalışmanın raporlaştırılması sırasında kendilerine ve çocuklarına kod isim verileceği ve çalışmadan istedikleri zaman ayrılacaklarına dair bilgilerin yer aldığı İzin Belgesi imzalatılmıştır.

(b) Katılımcı Çocuklar: Çalışmaya, gelişimsel yetersizliğe sahip dört çocuk katılmıştır. Katılımcı çocukların tümü Devlet Hastanelerinden tanı almış otizm spektrum bozukluğu olan ve 7 yaşındaki çocuklardır. Çocuklardan Çağdaş dışındakiler bir üniversitenin Gelişimsel Yetersizlik Araştırma ve Uygulama Birimi'nde grup eğitiminden iki yıldır yararlanmaktadır. Çağdaş ise, iki yıl boyunca aynı birimde bireysel eğitimden haftanın iki günü birer saat yararlanmıştır. Araştırmanın uygulaması sırasında da, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir rehabilitasyon merkezinde bireysel eğitime ve Otistik Çocuklar Eğitim Merkezi'nde grup eğitimine devam etmiştir. Tablo 1'de katılımcı anne-çocuk eşleşmeleri ile çocuklara öğretilen beceriler yer almaktadır.

Çalışmaya katılan çocuklarda aranan önkoşul davranışlar (i) Basit sözel yönergeleri anlama (örn., “Düğmeni ilikle.”), (ii) basit model alma becerisine sahip olma (örn., masaya oyuncuğu bırakma hareketini model olan kişinin yapmasından sonra çocuğun kendisinin de aynı şekilde yapması), (iii) 4-5 dakika süreyle bir etkinliğe katılma ve (iv) çalışmaya katılmaya gönüllü olacak bir ebeveyn ya da bakımından birinci derecede sorumlu bir kişiyle yaşıyor olma olarak belirlenmiştir.

Tablo 1. Katılımcı Anne-Çocuk Eşleşmesi ve Çocuklara Öğretilen Beceriler

Anne adı	Çocuk adı	Hedef beceri	Genelleme becerisi
Reyhan	Serdar	Düğme ilikleme	Diş fırçalama
İnci	Erdal	Düğme ilikleme	Diş fırçalama
İmren	Enes	Düğme ilikleme	Peçeteyle ağzını silme
Aynur	Çağdaş	Diş fırçalama	El yıkama

Tablo 1’de katılımcı çocuklar ve annelerinin eşleşmeleri ile çocuklara öğretilen beceriler görülmektedir. Tabloda görüldüğü gibi, katılımcı çocuklardan üçünün hedef becerisi düğme ilikleme iken, Çağdaş’ın hedef becerisi diş fırçalama becerisidir.

Ortam

Çalışmanın yoklama, öğretim ve izleme oturumları, ailelerin evlerinde gerçekleştirilmiştir. Öğretim ortamı, katılımcı annelerin çocuklarına öğretmeyi istedikleri becerilerin özelliklerine göre evin içinde beceriye uygun bir yer olarak seçilmiştir (örn., diş fırçalama becerisi için banyo gibi).

Araştırmanın genellemesine ilişkin veriler ise, annelerde farklı ortamlarda farklı beceri öğretimine ilişkin; çocuklarda ise, farklı araçlarla farklı ortamlara ilişkin genelleme verisi olarak toplanmıştır. Anneler araştırma sırasındaki genelleme oturumlarını bir üniversitenin Gelişimsel Yetersizlik Araştırma ve Uygulama Birimi’nde gerçekleştirmişlerdir. Katılımcı çocukların genelleme düzeylerine ilişkin, hedef becerilerin özelliklerine uygun olarak genelleme ortamları belirlenerek (örn., çocuğun evindeki banyoda öğretilen diş fırçalama becerisinin genelleme çalışmasının birimdeki tuvalet lavabosunda yapılması gibi) veriler toplanmıştır.

Araç-Gereçler

Çalışmada öğretim CD’si, bilgisayar, CD oynatıcı, hedef beceriler için gerekli araçlar, somut pekiştiriciler, hedef becerilerin analizleri, veri toplama kayıt çizelgeleri kullanılmıştır. Hazırlanan öğretim CD’sinde eşzamanlı ipucuyla öğretim yönteminin uygulanması öğretilmiştir. Araştırmacılarından biri tarafından yapılan sözlü açıklamalardan sonra farklı zincirleme becerilerin öğretimine ilişkin bir öğretmen ve bir normal gelişim gösteren çocuğun görüntülerinden oluşan örnek öğretim uygulamalarına yer verilmiştir. Ayrıca CD’de yoklama almaya (değerlendirme yapmaya) ilişkin sözlü açıklamalara ve yoklama oturumu örnek uygulamalarına ilişkin görüntülere de yer verilmiştir. Öğretim CD’sinde son olarak form doldurmaya ilişkin bilgilendirme yapılmış ve hangi davranışın nasıl işaretlenmesi gerektiği izleyenlere açıklanmıştır.

Araştırma Modeli

Araştırma, tek-denekli araştırma yöntemlerinden denekler arası yoklama evreli çoklu yoklama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Bu modele uygun olarak, birinci denekle başlama düzeyi verisi toplanırken, diğer deneklerle başlama düzeyi evrelerinin yalnızca birinci oturumlarında veri toplanmıştır. Birinci denekle başlama düzeyi verileri kararlılık gösterince uygulamaya başlanmıştır. Birinci denekle uygulamaya başlanan oturumda ikinci denekle başlama düzeyi verileri toplanmaya başlanmış ve üçüncü denekle de yoklama verisi alınmıştır. Birinci denekle uygulama ölçütü karşılandığında, ikinci denekle uygulamaya başlanmış ve üçüncü denekle başlama düzeyi verisi alınmıştır. İkinci denekle uygulama ölçütü karşılandığında ise, üçüncü denekle uygulamaya başlanmıştır. Bu uygulama şekli dördüncü denekin uygulaması tamamlanuncaya değin devam etmiştir. Bu sırada önceki deneklerin ara ara izleme verileri alınmıştır (Kırcaali-İftar ve Tekin, 1997).

Bağımlı Değişken

Çalışmanın iki bağımlı değişkeni bulunmaktadır. Birincisi, annelerin eşzamanlı ipucuyla öğretimi uygulamaları ve ikincisi çocukların hedef becerileri öğrenmeleri olarak belirlenmiştir. Annelerin eşzamanlı ipucuyla öğretimi uygulamaları, uygulama güvenilirliği amacıyla incelenmiştir. Çocukların hedef becerileri öğrenmeleri ise, çocukların yoklama oturumlarında hedef becerilerin analizlerindeki doğru gerçekleştirdikleri basamak sayısı ile incelenmiştir.

Bağımsız Değişken

Çalışmanın bağımsız değişkeni, annelere görsel destekler aracılığıyla öğretilen eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemidir. Yöntem, katılımcı annelere öğretici CD aracılığıyla öğretilmiştir. Annelerin çocuklarına öğrendikleri öğretim yöntemini kullanarak hedef becerileri öğretmeleri beklenmiştir.

Genel Süreç

Deney Süreci: Deney süreci, annelerin eğitimi, yoklama (toplu yoklama ve günlük yoklama oturumları), öğretim, izleme ve genelleme oturumlarından oluşmuştur. Deney sürecinde yer alan tüm oturumlar anneler tarafından yürütülmüştür.

Yoklama Oturumları: Araştırmada, iki çeşit yoklama oturumu gerçekleştirilmiştir: (a) Toplu yoklama oturumları ve (b) günlük yoklama oturumları.

(a) Toplu Yoklama Oturumları: Toplu yoklama oturumlarından birinci yoklama evresi (başlama düzeyi yoklama oturumları) öğretime başlamadan önce; ikinci, üçüncü ve dördüncü yoklama evreleri, üzerinde çalışılan hedef beceride ölçüt karşılandıktan sonra bütün çocuklarda en az üç oturum üst üste kararlı veri elde edilinceye kadar katılımcı çocukların anneleri tarafından araştırmacıların yönlendirmesiyle düzenlenmiştir.

Toplu yoklama oturumları şu şekilde uygulanmıştır. Katılımcı anne önce çocuğun dikkatini sağlamak üzere çocuğa özel dikkati sağlayıcı ipucunu (örn., “Şimdi seninle birlikte düğmelerimizi ilikleyeceğiz. Hazır mısınız?”) sunmuştur. Çocuk çalışmaya hazır olduğunu işaretle ya da sözel olarak ifade ederse, annesi tarafından pekiştirilmiş ve beceri yönergesi sunulmuştur (örn., “Harikasin! Hadi düğmelerini ilikle bakalım.”). Ardından annesi çocuğun tepkide bulunmasını 4 sn. süreyle beklemiştir. Oturumlar sırasında, çocuklar beceriyi yaparken ilk “-” aldığı basamakta değerlendirme sonlandırılmış ve beceri analizindeki diğer basamaklar yoklama oturumları veri toplama formuna yanlış tepki olarak kaydedilmiştir. Yoklama oturumlarında çocukların doğru tepkileri anneleri tarafından sözel ve sosyal pekiştireçler kullanılarak sürekli pekiştirme tarifesi ile pekiştirilmiştir. Yanlış tepkiler görmezden gelinmiştir. Çocuğun çalışmaya dikkatini yönlterek ve işbirliği göstererek katılımı ise, her oturum sonunda sözel (örneğin, aferin, bravo vb.), sosyal (örneğin, saçını okşama, çak bir beşlik yapma vb.) ve nesnel (örneğin, oyuncak araba, boya kalemleri vb.) pekiştireçler kullanılarak anneler tarafından pekiştirilmiştir.

Toplu yoklama oturumları sırasında katılımcı annelerin gerçekleştirmesi beklenen davranışlar şöyle sıralanabilir: (i) Beceri öğretimi için gerekli araç-gereçleri kontrol etme, (ii) dikkat sağlayıcı ipucu sunma (örn., “Şimdi düğmelerimizi iliklemeye başlayacağız, çalışmaya hazır mısınız?”), (iii) beceri yönergesini sunma (örn., “Düğmelerini ilikle.”), (iv) çocuğun davranışlarına doğru tepki verme (doğru tepkileri ödüllendirme “sosyal ya da sözel pekiştireçlerle”, yanlış tepkileri görmezden gelme, oturum sonunda sözel pekiştireçlerle ödüllendirme). Anneler çocuklarının kayıtlarının ardından, toplu yoklama oturumlarında kendi uygulamalarına ilişkin yoklama oturumları uygulama güvenilirliği formuna kayıt tutmuşlardır.

(b) Günlük Yoklama Oturumları: Günlük yoklama oturumları annelerin kullanımını kolaylaştırmak amacıyla günlük uygulanmak yerine üç öğretim oturumunda bir olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Uygulamacılar üç öğretim oturumu gerçekleştirdikten sonraki ilk oturumda günlük yoklama yaparak, çocuklarındaki hedef beceriyi kazanma oranına bakmışlardır. Günlük yoklama oturumlarında toplu yoklama oturumlarında izlenen basamaklar aynen uygulanmıştır. Günlük yoklama oturumları sırasında katılımcı annelerin gerçekleştirmesi beklenen davranışlar da aynen toplu yoklama oturumlarındaki gibidir.

Öğretim Oturumları: Öğretim oturumları katılımcıların evlerinde gerçekleştirilmiştir. Öğretim oturumları (a) annelerin eğitimi ve (b) çocuklara hedef becerilerin öğretim oturumları olarak ikiye ayrılabilir.

(a) *Annelerin Eğitimi Oturumları:* Annelerin eğitimi önceden hazırlanan öğretim CD'si aracılığıyla sağlanmıştır. Katılımcıların hazırlanan CD'yi kendi başlarına iki-üç kez izlemeleri sağlanmış ve kendilerini hazır hissettiklerinde araştırmacılarla randevulararak kendi evlerinde araştırmacılarından biriyle buluşmuşlardır. Bu buluşmada anneler araştırmacıya örnek uygulama yaparak bir becerinin öğretimini ve yoklama oturumunu gerçekleştirmiştir. Bu sırada araştırmacı ve katılımcının kendisi tarafından uygulama güvenilirliği formları doldurulmuştur. Daha sonra her iki uygulama güvenilirliği formu karşılaştırılarak annelerin uygulama ve formu doldurma sırasında yaptıkları hatalar tartışılarak ve CD tekrar tekrar izlettilerine uygulama güvenliğinin %90-100 arasında olması sağlanmıştır. Uygulama güvenliği %90-100 arasında olduğunda anneler çocuklarıyla beceri öğretimine geçebilmişlerdir.

Aynı buluşmada, annelerin yoklama oturumlarını da doğru olarak gerçekleştirmelerini sağlamak üzere çalışmalar yapılmıştır. Öğretim oturumları için olduğu gibi, yoklama oturumlarının uygulanışıyla ilgili olarak da annenin araştırmacıya örnek oturum yapması istenmiş ve %90-100 arasında bir oranda güvenilir şekilde oturum gerçekleşene kadar annenin hazırlanan CD'yi izlemesi ve uygulama yapması sağlanmıştır. Katılımcı anneler hem yoklama oturumlarında hem de öğretim oturumlarında en az %90 oranında başarıyla uygulama gerçekleştirdiğinde çalışmanın uygulamasına başlanabilmiştir.

(b) *Çocuklara Hedef Becerilerin Öğretim Oturumları:* Katılımcı çocuklara öğretilecek beceriler annelerine sorularak belirlenmiştir. Annelere çocuklarının hangi beceriyi öğrenmesini istedikleri sorulmuş ve söyledikleri beceriler öğretilmek üzere araştırmacılar tarafından analiz edilmiştir. Ardından analiz edilen becerilere ilişkin çocukların performansları araştırmacılar tarafından alınmış ve bu becerileri hiç gerçekleştiremiyor olduklarından emin olduktan sonra hedef beceriler olarak belirlenmiştir. Öğretim oturumları annelerin kendisi ve çocuğu için uygun olduğunu belirttiği saatlerde haftada en az üç kez gerçekleşecek şekilde planlanmıştır. Öğretim oturumları sırasında anne çocuğuna önceden kararlaştırdığı hedef beceriyi eşzamanlı ipucuyla öğretimi kullanarak öğretmiştir. Oturumlar sırasında çocuklar doğru tepkileri için sosyal ya da sözel pekiştireçlerle, oturum sonunda ise nesnel ya da etkinlik pekiştireçleriyle ödüllendirilmiştir.

Öğretim oturumları sırasında katılımcı annelerin gerçekleştirmesi beklenen davranışlar şöyle sıralanabilir: (i) Beceri öğretimi için gerekli araç-gereçleri kontrol etme, (ii) dikkat sağlayıcı ipucu sunma (örn., "Şimdi düğmelerimizi iliklemeye başlayacağız, çalışmaya hazır mısınız?"), (iii) beceri yönergesini sunma (örn., "Düğmelerini ilikle."), (iv) kontrol edici ipucunu verme (örn., "şimdi bir elimizle düğmeyi diğer elimizle iliği tutuyoruz, haydi sen de yap."), (v) çocuğun davranışlarına doğru tepki verme (doğru tepkileri ödüllendirme "sosyal ya da sözel pekiştireçlerle", yanlış tepkileri görmezden gelme, oturum sonunda sözel pekiştireçlerle ödüllendirme). Anneler çocuklarının kayıtlarının ardından günlük yoklama oturumlarında kendi uygulamalarına ilişkin kayıt tutmuşlardır. Anneler öğretim oturumlarında kontrol edici ipucu olarak fiziksel ipucunu seçmişler ve tüm öğretim oturumlarında kullanmışlardır.

İzleme Oturumları: İzleme oturumları, öğretim oturumları tamamlandıktan iki hafta sonra annelerin eşzamanlı ipucunu kullanmayı sürdürüp sürdürmediğini ve çocukların kendilerine öğretilen hedef beceriyi sürdürüp sürdürmediğini belirlemek amacıyla çocukların evlerinde gerçekleştirilmiştir. İzleme oturumlarının uygulaması yoklama oturumu süreciyle aynı basamaklar izlenerek gerçekleştirilmiştir.

Genelleme Oturumları: Genelleme oturumları, çocukların hedef davranışlara ilişkin başlama düzeyi verileri toplandıktan sonra ve hedef davranışlarda ölçüt karşılandıktan sonra ön test - son test modeliyle gerçekleştirilmiştir. Katılımcı çocuklarla genelleme çalışmaları, öğrendikleri becerilerin farklı ortamlarda ve farklı materyallerle gerçekleştirilmesi şeklinde düzenlenmiştir. Katılımcı

annelerle yapılan genelleme çalışmalarında ise, annelerin öğrendikleri öğretim yöntemini, çocuklarına farklı bir ortamda farklı bir beceri öğretiminde ve bu beceri için düzenlenen yoklama oturumlarında kullanıp kullanmadıkları değerlendirilmiştir. Çocuklara ilişkin yapılan genelleme oturumları yoklama oturumlarında izlenen işlem basamakları ile gerçekleştirilmiştir. Annelere ilişkin yapılan genelleme oturumlarında ise öğretim ve yoklama oturumlarında izlenen işlem basamakları kullanılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada etkililik, izleme, genelleme, sosyal geçerlik ve güvenilirlik verisi olmak üzere dört grup veri toplanmıştır. Etkililik, izleme ve genelleme verileri çocukların, hedef becerilerle ilgili doğru ve yanlış tepkileri kaydedilerek toplanmış ve doğru tepki yüzdesi hesaplanmıştır. Bu veriler, anneler tarafından uygulamalar sırasında toplanmış ve formlara kaydedilmiştir.

Uygulama güvenilirliği verileri yoklama (toplu yoklama, günlük yoklama), öğretim, izleme ve genelleme oturumlarında toplanmıştır. Oturumların %30'u kullanılarak uygulama güvenilirliği bulguları elde edilmiştir.

Sosyal geçerlik verilerinin toplanması amacıyla açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Annelerin çalışmaya ilişkin görüşlerini belirlemek üzere altı soru sorulmuş ve annelerin bu soruların cevaplarını soruların altlarına yazmaları istenmiştir. Sosyal geçerlik formu annelere kapalı zarflar içinde verilmiştir. Soruları cevaplayan annelerin zarfları kapalı olarak ve isim belirtmeden teslim etmeleri istenmiştir.

Verilerin Analizi

Etkililik, izleme ve genelleme verileri çocuk katılımcıların doğru ve yanlış tepkileri anneleri tarafından toplandıktan sonra doğru tepki yüzdesi hesaplanmıştır. Araştırma sonunda elde edilen veriler ise, grafiksel olarak analiz edilmiştir.

Uygulama güvenilirliği verilerinin analizi için "gözlenen uygulamacı davranışı/planlanan uygulamacı davranışı X 100" formülü kullanılmıştır (Tekin-İftar ve Kırcaali-İftar, 2004).

Sosyal geçerlik verileri katılımcı annelerden açık uçlu sorular aracılığıyla toplanmıştır. Annelerden alınan yanıtlar betimsel olarak analiz edilmiştir.

Bulgular

Öğreten annelerin eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemini uygulamalarına ilişkin uygulama güvenilirliği bulguları

Annelerin eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemini ne düzeyde güvenilir olarak kullandıklarını belirleyebilmek üzere uygulama güvenilirliği verileri toplanmış ve analiz edilmiştir. Bu amaçla yoklama, öğretim, izleme ve genelleme oturumları gözlenmiştir. Tüm oturumların %30'unda uygulama güvenilirliği analizi yapılmıştır.

Araştırmada, anneler için iki tür genellemeye yer verilmiştir. Birinci genellemede, annelerin hedef becerilerin öğretiminden sonra düzenlenen genelleme oturumlarındaki davranışları gözlenmiştir. İkinci genellemede ise, farklı bir beceriyi eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemini kullanarak öğretmeleri ve aynı beceri için yoklama oturumu düzenlemeleri sağlanmıştır. Bu oturumda, Serdar ve Erdal'a anneleri dış fırçalama becerisini, Enes'e annesi peçeteyle ağzını silme becerisini ve Çağdaş'a annesi el yıkama becerilerinin öğretimini çalışmışlardır. Gerçekleştirilen genelleme oturumları ön test-son test olarak düzenlenmiştir. Annelerin ve çocukların tümünün ön-test genelleme düzeyleri %0 düzeyinde olduğundan, genelleme oturumları uygulama güvenilirliği için son-test oturumları gözlenmiştir.

Anne Reyhan'ın eşzamanlı ipucuyla öğretimi ortalama %84,6 (r= %67-100) düzeyinde güvenilir olarak sergilerken, yoklama oturumlarını ortalama %96,75 (r= %87-100) düzeyinde ve izleme oturumunu ortalama %100 düzeyinde güvenilir olarak gerçekleştirdiği görülmüştür. Hedef becerilerin öğretiminden sonra düzenlenen genelleme oturumunu Reyhan'ın ortalama %100 düzeyinde güvenilir olarak gerçekleştirdiği görülmüştür.

Anne İnci eşzamanlı ipucuyla öğretimi ortalama %67,8 (r= %33-100) düzeyinde güvenilir olarak sergilerken, yoklama ve izleme oturumlarını ortalama %97,25 (r= %89-100) düzeyinde güvenilir olarak gerçekleştirdiği görülmüştür. Hedef becerilerin öğretiminden sonra düzenlenen genelleme oturumunda İnci'nin yine ortalama %97,25 (r= %89-100) düzeyinde güvenilir olarak davranışları sergilediği görülmüştür.

Anne İmren eşzamanlı ipucuyla öğretimi ortalama %93,8 (r= %80-100) düzeyinde güvenilir olarak sergilerken, yoklama ve izleme oturumlarını ortalama %100 düzeyinde güvenilir olarak gerçekleştirdiği görülmüştür. Hedef becerilerin öğretiminden sonra düzenlenen genelleme oturumunda, İmren'in ortalama %100 düzeyinde güvenilir olarak davranışları sergilediği görülmüştür.

Anne Aynur eşzamanlı ipucuyla öğretimi ortalama %97,4 (r= %87-100) düzeyinde güvenilir olarak sergilerken, yoklama ve izleme oturumlarını ortalama %100 düzeyinde güvenilir olarak gerçekleştirdiği görülmüştür. Aynur'un genelleme oturumunu ortalama %97,6 (r= %88-100) düzeyinde güvenilir olarak gerçekleştirdiği görülmüştür.

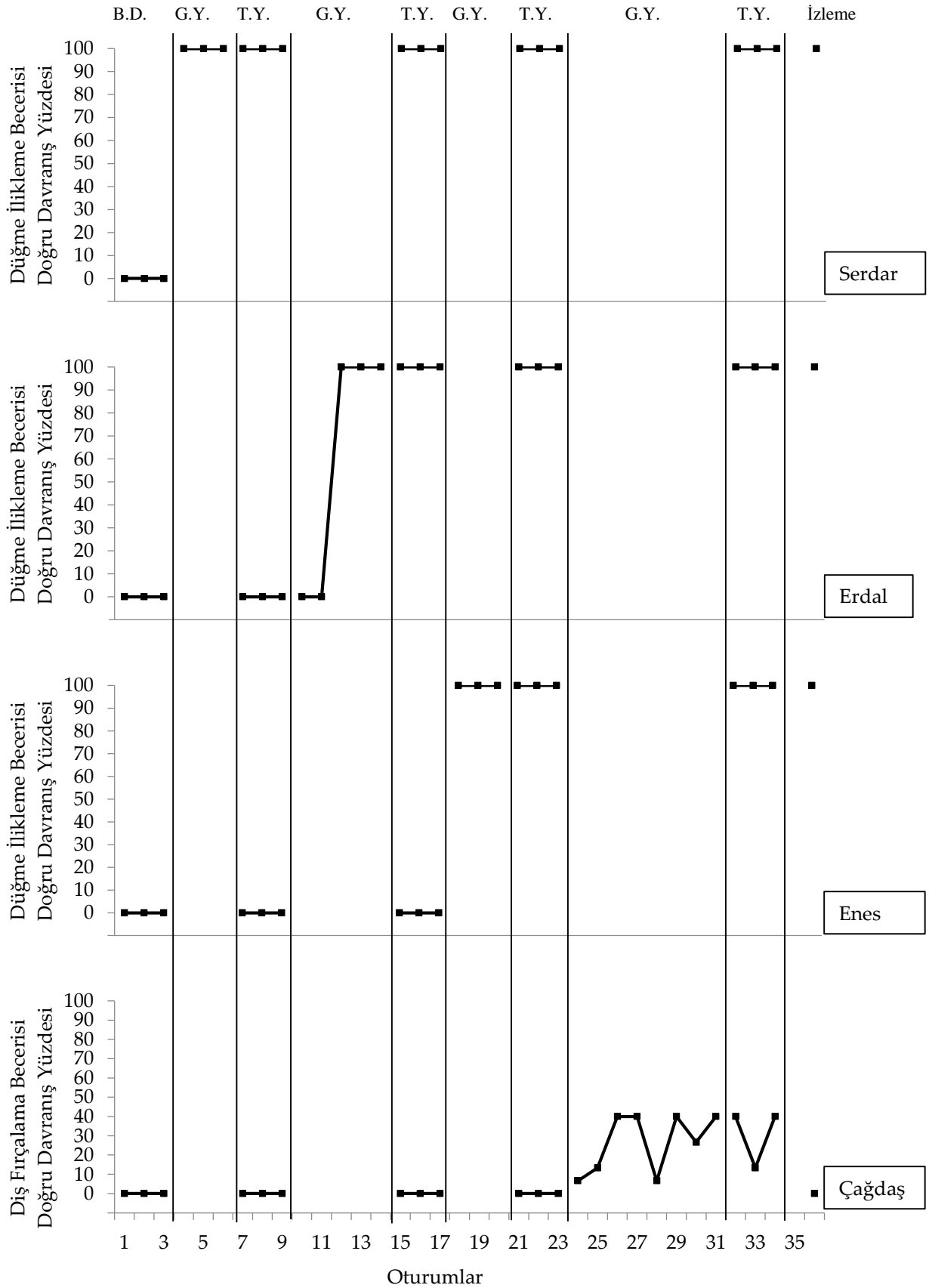
Eşzamanlı İpucuyla Öğretimin Etkililik Bulguları

Annelerin gelişimsel yetersizliği olan çocuklarına zincirleme becerileri eşzamanlı ipucuyla öğretimi kullanarak öğretmelerine ilişkin verilerin grafiği Şekil 1'de yer almaktadır. Bu grafikte yoklama, uygulama ve izleme verileri doğru davranış yüzdeleri olarak verilmiştir.

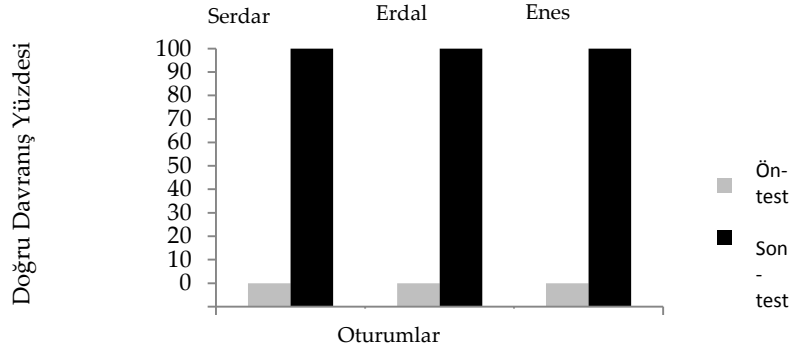
Şekil 1'de çocuk katılımcıların kendilerine öğretilen hedef becerilerle ilgili olarak göstermiş oldukları doğru tepki yüzdeleri görülmektedir. Grafikte de görüldüğü gibi Serdar, Erdal ve Enes hedef becerilerini 3-4 oturumda öğrenirlerken Çağdaş 8. oturumda halen belirlenen ölçütü karşılayamamıştır. Bu nedenle Çağdaş'ın uygulamasına son verilmiş ve Çağdaş'la bu beceriye ilişkin izleme ve genelleme verisi toplanmamıştır.

Genelleme Bulguları

Araştırmanın genelleme verileri hem anne hem de çocuk katılımcılardan toplanmıştır. Katılımcı çocuklarla genelleme çalışmaları, öğrendikleri becerilerin farklı ortamlarda ve farklı materyallerle gerçekleştirilmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Çocuklar genellenmenin ön-test oturumunda hedef becerilerinin hiçbir basamağını gerçekleştiremedikleri için ön-testlerinde beceri gerçekleştirme yüzdeleri %0 olarak işaretlenmiştir. Çağdaş dışındaki katılımcı çocuklar öğrendikleri beceriyi farklı ortamda ve farklı materyalle %100 oranında gerçekleştirmişlerdir. Çağdaş, hedef becerisini tam olarak yerine getiremediği için genellenmenin son-test oturumu kendisiyle gerçekleştirilememiştir. Şekil 2'de çocuk katılımcıların hedef becerilerini farklı ortamda farklı materyallerle gerçekleştirmelerine ilişkin genelleme grafiği görülmektedir. Şekil 2'de görüldüğü gibi, çocuklar ön-test oturumunda becerileri %0 düzeyinde gerçekleştirirken, son-test oturumunda %100 oranında gerçekleştirebilmişlerdir.

Şekil 1. Çocuk Katılımcıların Yoklama, Uygulama ve İzleme Oturumlarında Gösterdikleri Doğru Davranış Yüzdeleri

Şekil 2. Çocuk Katılımcıların Genelleme Oturumlarında Gerçekleştirdikleri Doğru Tepki Yüzdeleri

Sosyal Geçerlik Bulguları

Çalışmanın sosyal geçerlik bulgularını ortaya koyabilmek amacıyla katılımcı annelere altı soru sorulmuştur. İlk soruda annelere “Görsel destek ile öğretilen eşzamanlı ipucuyla öğretim sürecinin ebeveynlerin gelişimsel yetersizliği olan çocuklarına zincirleme becerileri öğretmelerindeki etkililiği” konulu çalışma kapsamında hazırlanan eğitim CD’sini kaç kez izledikleri sorulmuştur. Katılımcı annelerin tamamı CD’yi 3 kez izlediklerini belirtmişlerdir.

İkinci soruda annelere hazırlanan eğitim CD’sinin, aile bireylerinin kendi kendilerine çocuklarıyla eğitim gerçekleştirebilmelerini sağlamada ne gibi faydası olabileceğini düşündükleri sorulmuştur. Katılımcı annelerin tümü, çocuklarına yapamadıkları ya da yapmakta zorlandıkları becerileri doğru bir yöntem kullanarak kazandırabilmelerinde CD’den yararlanabileceklerini belirtmişlerdir. Ayrıca, çocuklarına öğretmek istedikleri beceri ve davranışları doğru bir yöntem kullanarak ve daha çabuk öğretebileceklerini de belirtmişlerdir.

Üçüncü soruda aile bireylerinin kendi kendilerine çocuklarıyla eğitim gerçekleştirebilmelerini sağlamada hazırlanan eğitim CD’sinde ne gibi farklılıklar yapılabileceğini düşündükleri sorulmuş ve bu konuyla ilgili önerilerini belirtmeleri istenmiştir. Katılımcı annelerden üçü CD’nin olduğu gibi kullanılabilceğini belirtirken, bir anne CD’de öğretim için hazırlanan örnek görüntülerden birinin normal gelişim gösteren bir çocukla gerçekleştirilirken diğerinin gelişimsel yetersizliği olan bir çocukla yapılabileceğini önermiştir.

Dördüncü soruda annelere, hazırlanan eğitim CD’sinde tanıtılan ve çocuklarına beceri öğretiminde kullandıkları eşzamanlı ipucuyla öğretim yönteminin çocuklarına anneleri tarafından sağlanacak diğer öğretimlerde kullanılabilir olduğunu düşünüp düşünmedikleri ve nedeni sorulmuştur. Anneler, hazırlanan CD’nin görüntülü ve ayrıntılı olduğunu, bunun için de kolayca uygulayabildiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, anneler bu yöntemi başka becerileri öğretirken çocuklarıyla kullanabileceklerini de eklemişlerdir.

Sosyal geçerlik formundaki beşinci soruda uygulamanın en beğendikleri yönlerini sıralamaları istendiğinde anneler, yöntemin anlaşılır ve ayrıntılı olarak anlatılmasının uygulamalarını kolaylaştırdığını ifade etmişlerdir. Ayrıca, bir anne çocuğuna ipucu kullanarak öğretim yapmayı öğrendiğini ve bunun çok önemli olduğunu düşündüğünü ifade etmiştir.

Formdaki son soruda ise, uygulamanın beğenmedikleri yönlerini sıralamaları istenen anneler çalışmada beğenmedikleri bir şey olmadığını belirtmişlerdir.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada dört amaçla ilgili bir çalışma gerçekleştirilmiştir: (i) Kendilerine görsel destekler aracılığıyla eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemi öğretilen anneler eşzamanlı ipucuyla öğretimi güvenilir olarak kullanabilirler mi?, (ii) Gelişimsel yetersizliği olan çocuklar kendilerine annelerinin öğrettikleri zincirleme becerileri öğrenebilirler mi?, (iii) Çalışmaya katılan annelerin öğretim yöntemine ve çalışmaya ilişkin görüşleri nedir? ve (iv) Çalışmaya katılan anneler ve çocukları öğrendikleri becerileri öğretim tamamlandıktan sonra da sürdürebilirler ve genelleyebilirler mi?

Araştırmanın bulgularına bakıldığında annelere hazırlanan eğitim Cd'si aracılığıyla öğretilen eşzamanlı ipucuyla öğretimin annelerin çocuklarına hedef becerileri öğretmede etkili olduğu görülmektedir. Bulgularda ayrıca, izleme ve genelleme ile ilgili olarak da katılımcıların başarılı olduklarına ilişkin sonuçlar görülmektedir. Sosyal geçerlik bulguları ise, uygulamacı annelerin öğrendikleri öğretim yönteminden memnun olduklarını ve bu yöntemin çocuklarına başka becerileri de öğretmede kullanabilecekleri bir yöntem olduğunu ifade ettiklerini göstermiştir.

Çalışmanın bulguları incelendiğinde, zincirleme becerilerin öğretiminde eşzamanlı ipucuyla öğretim yönteminin kullanıldığı diğer araştırmaların bulgularıyla paralel bulgulara rastlandığı görülmektedir (Maciag ve diğ., 2000; Parrot ve diğ., 2000; Riesen ve diğ., 2003; Tekin-İftar, 2008). Belirtilen bu çalışmalarda eşzamanlı ipucu yapılandırılmış eğitim ortamlarında sistematik uygulamalarla sunulmuş ve etkililiği ortaya konmuştur. Bu çalışmada eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemi evde daha az yapılandırılmış ortamlarda ve anneler tarafından uygulanmış ve öğrenilen becerilerin hem annelerde hem de katılımcı çocuklarda sürdürüldüğü ortaya konmuştur.

Çalışmanın bulguları, annelerin çocuklarına hedef becerileri öğretirken eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemini güvenilir olarak kullanabildiklerini göstermiştir. Bu bulgu da önceden yapılmış ve eğitimciler dışında kişilerin eşzamanlı ipucuyla öğretimi kullanarak öğretim yaptıkları araştırmaların bulgularıyla paralellik göstermektedir (Batu, 2008; Tekin-İftar, 2008; 2003; Tekin ve Kırcaali-İftar, 2002). Daha önceden gerçekleştirilen çalışmalar arasında eşzamanlı ipucunun eğitimciler dışındaki kişiler tarafından sunulmasıyla ilgili olanları bulunsa da bu çalışma, eşzamanlı ipucuyla öğretim yönteminin annelere öğretilmesinde görsel desteklerin kullanıldığı ilk çalışmadır.

Bu çalışma ile ilgili olarak bazı noktaların belirginleştirilmesi gerekmektedir. İlk olarak belirtilmesi gereken nokta, annelerin uygulama yaptıkça araştırmacıları çağırarak hem sormak istedikleri hususları sormaları hem de bir sonraki aşamaya geçiş için planlarını konuşmaları gerekirken, bazen araştırmacıları aramayı ihmal etmişlerdir. Bu durumlarda araştırmacılar anneleri arayarak uygulamalarının ne durumda olduğunu sormuş ve ne zaman görüşebilecekleri konusunda annelerden bilgi almışlardır. Bunun, çalışmanın annelerin girişimleriyle ilerlemesini olumsuz anlamda etkilediği söylenebilir.

Belirtilmesi gereken ikinci husus, annelerin uygulamalar sırasında zaman zaman beceri yönergesini vermeyi unutmalarıdır. Bu durum annelerin eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemini güvenilir bir biçimde uygulamasındaki uygulama güvenilirliği yüzdelerinin düşmesine neden olmuştur. Ancak uygulamaların başında dikkat sağlayıcı ipucu olarak söylenenlerin (Örneğin, Şimdi seninle düğme ilikleyeceğiz. Benimle çalışmaya hazır mısın?) çocuğun yapacağı beceriyi anlayarak beceriyi gerçekleştirmeye başlamasını sağlamıştır. Ayrıca, annelerin kontrol edici ipucu olarak kullanmaya karar verdikleri ipucu tam fiziksel ipucu olduğundan, annesi elinden tuttuğunda çocuk beceriyi gerçekleştirmeye başlamıştır. Böyle düşünüldüğünde, annelerin beceri yönergesi sunmayı unutmalarının uygulama güvenilirliğini düşürmesi dışında becerinin gerçekleşmesine bir engel oluşturmadığı söylenebilir.

Çalışmada belirtilmesi gereken bir başka husus da katılımcı annelerin, sosyal geçerlik formlarında belirtmemelerine karşın, kayıt formlarını doldurmada zorlandıklarını sözlü olarak araştırmacılara iletmiş olmalarıdır. Katılımcı anneler hem çocuklarının becerileri ne kadar gerçekteştirdiklerine ilişkin kayıt formunu hem de kendilerinin eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemini ne kadar güvenilir uyguladıklarına ilişkin kayıt formunu doldurmakta zorlandıklarını, ancak yine de araştırmacılara mahcup olmamak için mümkün olduğunca doldurmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir.

Bu çalışmanın bulgularından yola çıkılarak hem ileri araştırmalara hem de uygulamaya yönelik olarak çeşitli öneriler geliştirilebilir. Bu çalışmada otizm spektrum bozukluğu olan çocukların anneleriyle çalışılmıştır. Farklı gelişimsel yetersizliklere sahip çocuklar ve onların ebeveynleri ya da bakımından sorumlu kişilerle CD'nin etkililiğinin incelenmesine yönelik çalışma yapılması önerilebilir. Eğitim CD'sinin daha önceden eşzamanlı ipucuyla öğretimle ilgili bir eğitim almamış olan öğretmenler tarafından kullanılmasıyla ilgili bir çalışma gerçekteştirilebilir. Sabit bekleme süreli öğretim ya da ipucunun giderek azaltılmasıyla öğretim gibi farklı öğretim yöntemlerinin öğretili ile ilgili CD hazırlanarak etkililiği araştırılabilir. Uygulamaya yönelik olarak ise, hazırlanan eğitim CD'sine daha önceden eşzamanlı ipucuyla öğretim yöntemini kullanan anne-babaların örnek görüntülerinin eklenmesi önerilebilir.

Kaynakça

- Akmanoğlu, N. & Batu, S. (2004). Teaching pointing to numerals to individuals with autism using simultaneous prompting. *Education and Training in Developmental Disabilities, 39*, 326-336.
- Akmanoğlu-Uludağ, N. & Batu, S. (2005). Teaching relative names to children with autism using simultaneous prompting. *Education and Training in Developmental Disabilities, 40*, 401-410.
- Batu, S. (2008). Caregiver-delivered home-based instruction using simultaneous prompting for teaching home skills to individuals with developmental disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities, 43*, 541-555.
- Cavkaytar, A. (2007). Turkish parents as teachers: Teaching parents how to teach self-care and domestic skills to their children with mental retardation. *Education and Training in Developmental Disabilities, 42*, 85-93.
- Dere-Çiftçi, H. & Temel, Z.F. (2010). A comparison of individual and small group instruction with simultaneous prompting for teaching the concept of color to children with a mental disability. *Social Behavior and Personality, 38*, 479-484.
- DiPipi-Hoy, C. & Jitendra, A. (2004). A parent-delivered intervention to teach purchasing skills to young adults with disabilities. *The Journal of Special Education, 38*, 144-157.
- Dogan, O. S. & Tekin-Iftar, E. (2002). The effects of simultaneous prompting on teaching receptively identifying occupations from picture cards. *Research in Developmental Disabilities, 23*, 237-252.
- Griffen, A. K., Schuster, J. W. & Morse, T. E. (1998). The acquisition of instructive feedback: A comparison versus intermittent presentation schedules. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities, 33*, 42-61.
- Gürsel, O., Tekin-Iftar, E. & Bozkurt, F. (2006). Effectiveness of simultaneous prompting in small group: The opportunity of acquiring non-target skills through observational learning and instructive feedback. *Education and Training in Developmental Disabilities, 41*, 225-243.
- Johnson, P., Schuster, J. W. & Bell, J. K. (1996). Comparison of simultaneous prompting with and without error correction in teaching science vocabulary words to high school students with mild disabilities. *Journal of Behavioral Education, 6*, 437-458.
- Keçeli-Kaysılı, B. (2008). Akademik başarının artırılmasında aile katılımı. *Özel Eğitim Dergisi, 9(1)*, 69-83.
- Maciag, K. G., Schuster, J. W., Collins, B. C., & Cooper, J. T. (2000). Training adults with moderate and severe mental retardation in a vocational skill using a simultaneous prompting procedure. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities, 35*, 306-316.
- Morrow, S. A. & Bates, P. E. (1987). The effectiveness of three sets of school-based instructional materials and community training on the acquisition and generalization of community laundry skills by students with severe handicaps. *Research in Developmental Disabilities, 8*, 113-136.
- Morse, T. E. & Schuster, J. W. (2004). Simultaneous prompting: A review of the literature. *Education and Training in Developmental Disabilities, 39*, 153-168.
- Özcan, N. & Cavkaytar, A. (2009). Parents as teachers: Teaching parents how to teach toilet skills to their children with autism and mental retardation. *Education and Training in Developmental Disabilities, 44*, 237-243.
- Palmer, T., Collins, B. C. & Schuster, J. W. (1999). The use of a simultaneous prompting procedure to teach receptive manual sign identification to adults with disabilities. *Journal of Developmental and Physical Disabilities, 11*, 179-191.
- Parrott, K. A., Schuster, J. W., Collins, B. C., & Gassaway, L. J. (2000). Simultaneous prompting and instructive feedback when teaching chained tasks. *Journal of Behavioral Education, 10*, 3-19.
- Riesen, T., McDonnell, J., Johnson, J. W., Polychronis, S., & Jameson, M. (2003). A comparison of constant time delay and simultaneous prompting within embedded instruction in general

- education classes with students with moderate to severe disabilities. *Journal of Behavioral Education, 12*, 241-259.
- Seung, H. K., Ashwell, S., Elder, J. H. & Valcante, G. (2006). Verbal communication outcomes in children with autism after in home father training. *Journal of Intellectual Disability Research, 50*, 139-150.
- Singleton, D. K., Schuster, J. W., Morse, T. E. & Collins, B. C. (1999). A comparison of antecedent prompt and test and simultaneous prompting procedures in teaching grocery words to adolescents with mental retardation. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities, 34*, 182-199.
- Sucuoğlu, B. ve Kargın, T. (2006). *İlköğretimde kaynaştırma: Yaklaşımlar, yöntemler, teknikler*. İstanbul: Morpa Yayınları.
- Tait, K., Sigafos, J., Woodyat, G., O'Reilly, M. & Lancioni, G. (2004). Evaluating parent use of functional communication training to replace and enhance prelinguistic behaviors in six children with developmental disabilities. *Disability and Rehabilitation, 26*, 1241-1254.
- Tekin-İftar, E. (2008). Parent-delivered community-based instruction with simultaneous prompting for teaching community skills to children with developmental disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities, 43*, 249-265.
- Tekin-İftar, E. (2003). Effectiveness of peer delivered simultaneous prompting on teaching community signs to students with developmental disabilities. *Education and Training in Developmental Disabilities, 38*, 77-94.
- Tekin, E. & Kircaali-Iftar, G. (2001). *Özel eğitimde yanlışsız öğretim yöntemleri*. Ankara, Turkey: Nobel Yayınevi.
- Wall, M. E. & Gast, D. L. (1997a). Caregivers as teachers: Using constant time delay to teach adults how to use constant time delay. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities, 32*, 213-228.
- Wall, M. E. & Gast, D. L. (1997b). Caregivers' use of constant time delay to teach leisure skills to adolescents or young adults with moderate or severe intellectual disabilities. *Education and Training in Mental Retardation and Developmental Disabilities, 32*, 340-356.
- Waugh, E.R., Alberto, P.A. & Fredrick, L.D. (2011). Effects of error correction during assessment probes on the acquisition of sight words for students with moderate intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 32*, 47-57.
- Waugh, E.R., Fredrick, L.D. & Alberto, P.A. (2009). Using simultaneous prompting to teach sounds and blending skills to students with moderate intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities, 30*, 1435-1447.
- Wolery, M., Ault, M. J. & Doyle, P. M. (1992). *Teaching students with moderate and severe handicaps: Use of response prompting strategies*. New York: Longman.